

DISTINCT CLOSE 'Ë' LETTER IN THE NATIVE HUNGARIAN TEXT NAMED RUDIMENTA?

Working document about Fig.3. of N3697.pdf,
Fig.3. of N3615.pdf, Fig.3. of N3531.pdf,
N3483.pdf, etc...

BAKONYI Gábor. (Hungary, Budapest, Csillaghegy)

October 30, 2009

1 Introduction

The reformer groups of Hungarian native writing system tries to demonstrate with the help of fabricated evidences, that the newly created letters were present in the traditional writing system too.

2 Example: Close 'Ë' in the Rudimenta?

The Rudimenta was written in 1598 by Telegdi. Only two, hand-written copy has remained, one in Hamburg, and another one in Giessen. The manuscript contains ABC, and sample texts.

The ABC doesn't contain close 'Ë' letter. But the reformers say, that it is present in the sample texts. For example in the Calvinist Credo, which is a sample text.

From the Manuscript of Giessen:

Symbolum apostolicum.

Handwritten symbols and characters, likely a cipher or shorthand, arranged in several lines. The symbols include various letters, numbers, and special characters, some of which are repeated or combined in a way that suggests a specific meaning or code.

*et deest Gnalla p...
et deest... inferos*

In the document N3697.pdf, (N3531.pdf, etc...) created by Michael Everson and André Szabolcs Szelp, the following trascription is attached to the Credo (N3537.pdf Figure 3.):

HISZÈK EGY ISTENBEN MINI ENHATN ATYABAN MENNÈ
EK FÖLDNEK TER ÈHTÖÜ ÈBEN ÈS JÈZSUS
CzRISTUS BANÖ EGYETLEN EGY FIABAN MI
URUNK BAN KI FOGONTATEK SZENTLELEKÈ
TÜL SZÜLETÈTEK SZÜSZMARIATUL KINZATÈK
PONTI US NAQ ALATTA · MÈG FE SZITETEK MEGÈ
HALA ÖAR MAD NAPON HALOTAIBUL* FELÈ
TAMADA MENE MENYEG BEN ÜLE ATYA IST ENÈ
NEKJOBBA RAONNAN LESZENELJÖVÈNDÖ
ITELNI ÈLEVÈ NEKÈT ESHOSTAKAT ·
EISZÈK SZENTLELEKÖEN : KÖZ ÖNSÈÈ
GES LETESZTYEN ANYA SZENT ÈGY HA ZAT SZENT
EKNEK EGYESSEGÈT · BÜNÜNKNEK BOCSÈ
ANA TYÁT · TESTNEK FELTAMADAÜAT ES A[Z?]
ÖRÖK ÈLÈTET · AMEN ·

Who knows the hungarian language, can see, that this transcription is a meaningless jumble, hotchpotch, muddle. The transcription of Sebestyén Gyula was the following:

**Hiszek egy istenben, mindenható atyában, menn | ek
földnek teremtőjében jezsus | cristusban egyetlen egy
fiában, mi | urunkban, ki fogontaték szentlélek | túl,
születék szüsz máriátul kínzaték | pontiusnak alatta:
megfeszítették, meg | hala harmadnapon halotaibul
fel | támada mene mennyégben, üle atayisten | nek
jobbára onnan leszen eljövendő | ítélni eleveneket
és holtakat: | hiszek szentl'eleekben: közönsé | ges
keresztyén anyaszent egyházat szent | eknek egyességét:
bününknek bocs | ányát: testnek feltámadását és az
örök életet: amen:**

The transcription of Sebestyén Gyula from 1905 is near the same as the widely known and recently used text version:

**Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, men-
nynek és földnek teremtőjében. És a Jézus Krisz-
tusban, Ő egyszülött Fiában, mi Urunkban, ki fogan-
taték Szentlélektől, születék Szűz Máriától, szenvede
Poncius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és el-
temették. szálla alá poklokra; harmadnapon halot-
taiból feltámadta, felméne mennyekbe; ül a mindenható
Atya Istennek a jobbján; onnan lészen eljövendő ítélni
eleveneket és holtakat. Hiszek Szentlélekben. Hiszek
egy közönséges keresztyén anyaszentegyházat; szen-
teknek egyességét, büneinknek bocsánatját, testünknek
feltámadását, és az örök életet. Ámen.**

I tried to reconstruct a supposed original text, with distinct close 'ë' letters. Unfortunately distinct close 'ë' only used in the south dialect, therefore I don't hear the difference, because I use a mixed north dialect.

I used dictionaries for the reconstruction.

I wrote my result under the transcription lines of N3697.pdf document:

HISZÉK EGY ISTENBEN MINI ENHATN ATYABAN MENNÉ

HISZÉK EGY ISTENBEN, MINDENHATÓ ATYÁBAN, MÉNNY-

EK FÖLDNEK TER ÉHTŐÜ EBEN ÉS JÉZSUS

EK, FÖLDNEK TERÉMTŐJÉBEN, ÉS JÉZUS

CZKRISTUS BANŐ EGYETLEN EGY FIABAN MI

CRISTUSBAN, Ő EGYETLEN EGY FIABAN, MI

URUNK BAN KI FOGONTATEK SZENTLELEKÉ

URUNKBAN, KI FOGANTATÉK SZENTLÉLÉK-

TÜL SZÜLETÉTEK SZÜSZMARIATUL KINZATÉK

TÜL, SZÜLETTETÉK SZÜZ MÁRIÁTUL, KINZATÉK

PONTI US NAQ ALATTA · MÉG FE SZITETEK MEGÉ

PONTIUSNAQ ALATTA, MÉGFESZITTETÉK, MÉG-

HALA ÖAR MAD NAPON HALOTAIBUL* FELÉ

HALA, HARMADNAPON HALOTTAIBUL FEL-

TAMADA MENE MENYEG BEN ÜLE ATYA IST ENÉ

TAMADA, MÉNE MÉNNYEGBE, ÜLE ATYAISTEN-

NEKJOBJA RAONNAN LESZENELJÖVENDŐ

NEK JOBBJÁRA, ONNAN LESZEN ELJÖVENDŐ

ITELNI ÉLEVÉ NEKÉT ESHOSTAKAT ·

ITÉLNI ELEVENEKET ÉS HOLTAKAT.

EISZÉK SZENTLELEKÖEN : KÖZ ÖNSÉÉ

HISZÉK SZENTLÉLÉKBEN KÖZÖNSÉ-

GES LETESZTYÉN ANYA SZENT ÉGY HAZAT SZENT

GES KÉRÉSZTYÉN ANYASZENTÉGYHÁZAT, SZENT-

EKNEK EGYESSEGÉT · BÜNÜNKNEK BOCSÉ

EKNEK EGYESSÉGÉT, BÜNÜNKNEK BOCS-

ANA TYÁT · TESTNEK FELTAMADAÚAT ES A[Z?]

ÁNATYÁT, TESTNEK FELTAMADÁSÁT, ÉS AZ

ÖRÖK ÉLÉTET : AMEN ·

ÖRÖK ÉLETET. AMÉN.

This way we can check, whether the supposed closed 'ë' letters are used at the proper places in the transcription of N3697.pdf. We could also notice, that the count of the copy errors are great, and a part of the text is missing. The copy errors are similar in both of the copies, therefore they had to be near to each other in the chain of the copies. (Both of them is in Germany...) In addition of the old copy errors, reading errors are present in the transcription too. The total count of the miswritten letters are more than twelve not counting the miswritten 'E' letters.

We can count the matching pairs of the variant letters of the letter 'E' from the N3697 and the reconstructed text.

	E	Ë	È	É	
E	36	0	0	6	42
Ë	15	3	0	1	19
È	11	4	1	2	18
	62	7	1	9	79

Calculating the square contingency, we could use this table as contingency-table, to cal-

culate the contingency, but to simplify the calculation, we reduce some columns and some rows. The reduced contingency-table:

	E	Ë	È	É
E	36	6		42
Ë				
È	26	11		37
É				
	62	17		79

$$\chi^2 = n \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(\nu_{ij} - \frac{\nu_{i.}\nu_{.j}}{n})^2}{\nu_{i.}\nu_{.j}} \quad (1)$$

Where $\nu_{i.} = \sum_k \nu_{ik}$ and $\nu_{.j} = \sum_k \nu_{kj}$ and $n = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \nu_{ij}$
 The middle square contingency is:

$$\phi^2 = \frac{\chi^2}{n} \quad (2)$$

The dependency of the events:

$$Dependency = \frac{\phi^2}{\min(r, s) - 1} \quad (3)$$

The value of the dependency is between 0 and +1. If the dependency equals zero, than the two event rows are independent. If the dependency is +1, the two event rows depends on each other. This is the so called χ^2 -probe.

In our case:

$$chi^2=2.77816, f^2=0.0351666, Dependency=0.0351666$$

3 Conclusion

This dependency is too small. The using of the distorted 'E' letters which looks like the letters 'H', in the document N3697.pdf, doesn't depends on the supposed reconstructed text of the credo. It means, that Telegdi didn't used the south dialect, with distinct close 'Ë' letters. He didn't even used 'Ö' letters to sign the close 'È' letters. The errors are from the copying!

We can see it, that for example the word 'HISZEK' is used two times. In the first row as 'HISZEK' and in the 11. row as 'EISZEK'. The "MEG-" or 'MËG-" verb prefix is used in two different forms. In the second row, the copier first wrote a word with two miswritten

'H' letters and later it was corrigated to two 'E' letters. etc....

I had to create this demonstration, because despite of the very low dependency, some of the researchers could not break with their favorite theory. Unsucessfully, these researchers has vast number of similar theories.